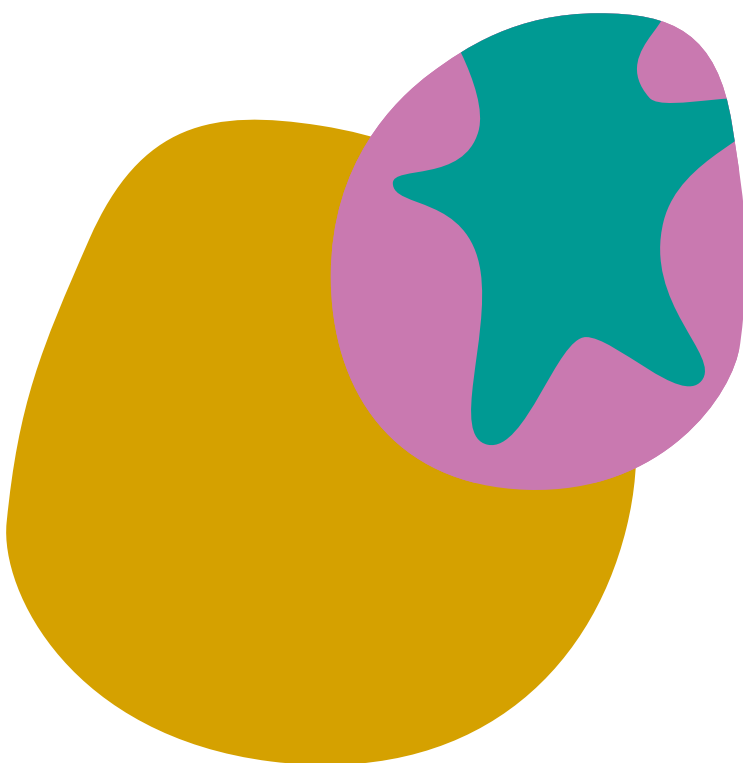

**STRATEGIA PER
LA PROMOZIUN
TEMPRIVA
EN IL CHANTUN
GRISCHUN
2022–2025**

Kanton Graubünden
Chantun Grischun
Cantone dei Grigioni

CUNTEGN

1	La promoziun tempriva sco part da la politica chantunala d'uffants e da giuvenils	6
1.1	L'impurtanza da la promoziun tempriva	
1.2	Promoziun tempriva vala la paina	
1.3	La noziun da la promoziun tempriva	
2	Direcziun strategica	10
2.1	Visiun	
2.2	Incumbensa	
2.3	Principis	
2.4	Finamiras strategicas	
3	Champs d'acziun e mesiras	14
3.1	Champ d'acziun strategic 1: Infurmaziun e sensibilisaziun	
3.2	Champ d'acziun strategic 2: Portfolio da purschidas	
3.3	Champ d'acziun strategic 3: Raits	
3.4	Champ d'acziun strategic 4: Cundiziuns generalas e qualidad	
3.5	Champ d'acziun strategic 5: Regulaziun	
4	Motiv ed elavuraziun da la strategia	28
4.1	Il svilup da la Strategia chantunala per la promoziun tempriva	
4.2	Il basegn per promoziun tempriva en il chantun Grischun	
4.3	Localisaziun da la cumpetenzza chantunala	
5	Part da service	36
5.1	Posts da consultaziun chantunals	
5.2	Publicaziuns davart l'impurtanza da la promoziun tempriva en Svizra	
5.3	Publicaziuns en il chantun Grischun areguard la promoziun tempriva	
5.4	Directivas e recumandaziuns per las vischnancas per etablir la promoziun tempriva	
5.5	Basas legalas	
6	Impressum	42

PREFAZIUN DA LA REGENZA

Preziadas vischnancas,
stimadas purschidras e stimads purschiders privats, preziadas personas dal fatg

La basa per l'emprender cuntinuant e l'acquist da cumpetenzas per la vita, vegn messa durant l'uffanza tempriva. In bun cumenzament da la vita ha perquai in effect durabel. Sch'il cumenzament da la vita reussescha, profiteschan ils uffants, lur famiglias, la societad e nus tuts.

Uffants dovran creschids che sustegnan els, promovon lur interess e porschan en in conturn amuraivel e pertgirà pussaivladads stimulantas. En la promoziun tempriva han ils geniturs ina rolla centrala.

Daspera èn però era dumandads il Chantun, las vischnancas e purschidras e purschiders privats. Igl èn necessarias mesiras en il sector da la promoziun tempriva che creeschan bunas cundiziuns da svilup durant la fasa da vita d'uffant pitschen – vul dir da la gravidanza fin l'entrada en scola.

Cun la Strategia per la promoziun tempriva avain nus elavurà in term impurtant. La strategia definescha l'orientaziun dal Grischun. Ella sa basa sin structuradas cumplessivas, sinergias e mesiras effizientas sin stgalim chantunal e communal e da purschidras e purschiders privats.

Tut ils uffants en il chantun Grischun duessan lantschar lur curs da la vita cun schanzas optimalas. La finamira da la promoziun tempriva è, da trair a niz l'agen potencial e da promover e sustegnair las abilitads. Las basas èn ussa dadas. Lain ans engaschar comunablamain, per ch'ils uffants en il chantun Grischun possian cumenzar bain lur vita.

Marcus Caduff
President da la Regenza

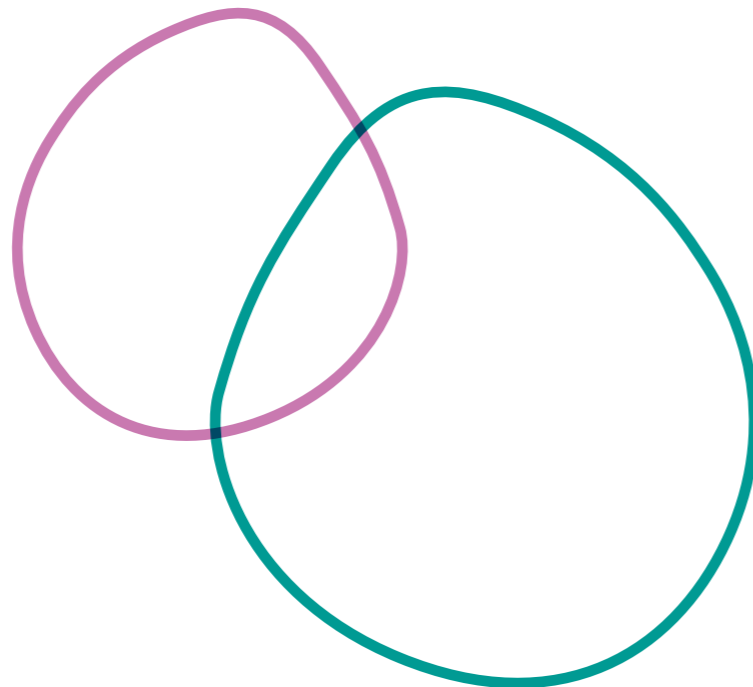
1. LA PROMOZIUN TEMPRIVA SCO PART DA LA POLITICA CHANTUNALA D'UFFANTS E DA GIUVENILS

Il chantun Grischun sviluppa vinavant la politica d'uffants e da giuvenils cun cleras finamiras ed a moda persistenta. In term impurtant è qua il «Model directiv per la politica d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun» ch'è vegnì deliberà la primavaira 2021. En quel vegnan formulads ils trais champs d'acziun promoziun, protecziun e participaziun sco era lur impurtanza per il svilup da tut ils uffants e giuvenils.

Questa strategia per la promoziun tempriva sa referescha explicitamain a la fasa da la vita d'uffant pitschen ed è in element da la politica chantunala d'uffants e da giuvenils. Il model directiv furma il rom da la strategia per la promoziun tempriva. Sut la noziun da la promoziun renviescha el a l'impurtanza particulara da la promoziun tempriva:

«Daspera exista il champ da la promoziun tempriva en la vegliadetgna prescolara, ina fasa da la vita ch'è decisiva per l'entir svilup. L'emprima piazza han qua l'amur e la tgira geniturala. Decisiva è plinavant la cumbinaziun da tgira, educaziun e furmaziun en il sectur entaifer ed ordaifer la famiglia» (cf. Model directiv 2021: 11).

La strategia per la promoziun tempriva è localisada en tut ils trais champs d'acziun da la politica d'uffants e da giuvenils: en il champ da la promoziun, nua ch'i va per crear cundiziuns generalas e purschidas che influenzeschan a moda positiva las cundiziuns generalas durant l'uffanza tempriva; en il champ da la protecziun che vul prevegnir a la violaziun dal bainstar da l'uffant sco er en il champ da la participaziun en il senn d'ina politica per uffants, giuvenils e famiglias.

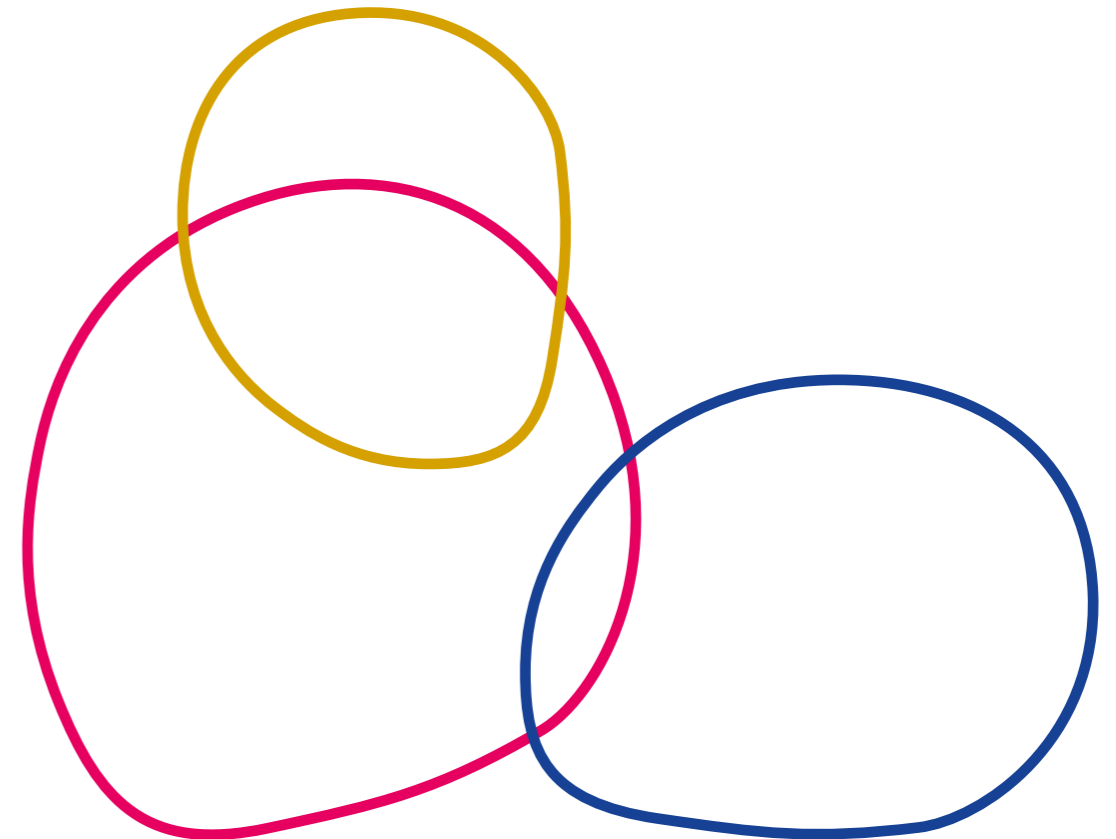

1.1 L'impurtanza da la promoziun tempriva

La basa per ch'il svilup da l'uffant gartegia, vegn messa durant l'uffanza tempriva. Questa fasa da la vita porscha tant schanzas per in svilup positiv sco era ristgas per crescer si cun difficultads. Ils conturns dals uffants – sco las structuradas famigliaras, ils conturns d'abitar u il stil d'educaziun persunal dals geniturs resp. da las persunas responsablas per l'educaziun – han in'influenza sin las pussaivladads da svilup individualas e questa influenza na dastga betg vegnir sutstimada. Entant che conturns favuraivels influenzeschan a moda positiva il svilup dals uffants, uschia ch'els acquistan abilitads multifaras ed empren dan cumpetenzas, po – en il cas cuntrari – in ambient disfavuraivel furmar a moda negativa resp. retardar questa prestaziun da svilup.

Ils ultims onns ha la politica mess pli e pli fitg en il focus la fasa da la vita d'uffant pitschen. En sia analisa da la situaziun davart la politica da l'uffanza tempriva publicada l'onn 2021 menziuna il Cussegl federal che la promoziun tempriva saja oz ed er en l'avegnir da gronda impurtanza. La promoziun tempriva ha il potenzial:

- da sustegnair tut ils uffants en differentas modas e manieras da chattar lur piazza en la societad;
- da promover tut ils uffants da trair a niz lur potenzial;
- da s'avischinar ad in'egualitad da las schanzas per uffants da la vegliadetgna prescolara;
- da prestar ina contribuziun a favur da l'integraziun sociala, dal cumbat cunter la povradad e da la prevenziun da la sanadad.

1.2 Promoziun tempriva vala la paina

La famiglia è e resta il lieu central da la promoziun tempriva – ella garantesch ch'ils uffants hajan in bun cumenzament da la vita. Purschidas, prestaziuns e mesiras per la promoziun tempriva complementaras ed accompagnantas giogan ina rolla pli e pli impurtanta. Per pudair etablir e sviluppar purschidas d'alta qualitat dovri ina collavuraziun fritgaivla e la coordinaziun da las acturas e dals acturs politics (sin plaun chantunal sco era communal), da las vischnancas da scola sco era da las organisaziuns nunstatalas e da las iniziativas privatas. In studi preliminar da l'Uffizi federal da sanadad publica da l'onn 2021 davart las «raits focussadas sin la famiglia en Svizra» fa ressortir che raits localas e regionalas èn en l'avegnir da gronda impurtanza. Il potenzial da talas raits è cunzunt l'identificaziun tempriva sistematica e l'accompagnament simpel e nunbirocratic da famiglias (Hafen/Meier Magistretti 2021).

Plinavant mussa ina studia che è vegnida incumbensada da Jacobs Foundation e realisada da BAK Economics AG l'onn 2020, il niz d'ina politica da l'uffanza tempriva per l'economia publica. Concret vegn mussà, co che offertas da la promoziun tempriva pon esser in'investiziun per la societad. Uschia vegnan questas per exempel restituidas tras ina quota d'activitad da gudogn pli auta dals geniturs u tras in meglier nivel da furnaziun dals uffants.

1.3 La noziun da la promoziun tempriva

En Svizra vegnan duvradas differentas noziuns per las purschidas, prestaziuns e mesiras che sa refereschan al temp a partir da la gravidanza fin a l'entrada en la scola obligatorica (scolina u stgalim d'entrada). Derasadas lunsch enturn èn oravant tut las noziuns «promoziun tempriva», «furnaziun, assistenza ed educaziun tempriva (FAET)» e «politica da l'uffanza tempriva» (cf. Cussegl federal, 2021, p. 12). Per concepts strategics dals chantuns e da las vischnancas è sa manifestada la noziun «promoziun tempriva». Il chantun Grischun dovra questa noziun en la Strategia per la promoziun tempriva.

Sa basond sin la Conferenza da las directuras e dals directurs chantunals dals affars socials (CDAS) vegn la promoziun tempriva definida sco suonda en la strategia chantunala:

«La promoziun tempriva cumpiglia tut las mesiras e tut las purschidas che promovon en in senn complessiv il svilup da l'uffant (en il corp da la mamma, sco poppin e sco uffant)» (Conferenza da las directuras e dals directurs chantunals dals affars socials [CDAS], 2017, p. 1).

2. DIRECZIUN STRATEGICA

2.1 Visiun

En il chantun Grischun creschan ils uffants si en in ambient che promova il svilup, independentamain da lur domicil e da lur appartegnientscha sociala. Els sa sentan bain en lur domicil.

Il geniturs èn confermads da pussibilitar a lur uffants las meglras schanzas pussaivlas per la furmaziun, l'integrasiun sociala e la sanadad e survegnan en cas da basegn il sustegn ch'els giavischan.

Las vischnancas, il Chantun e tut las instituziuns ed organisaziuns ch'èn activas en il sector da l'uffanza tempriva èn persuadids da l'impurtanza d'in bun cumenzament da la vita ed adempleschan perquai cuminaivlamain lur incumbensas. Els impundan lur meds finansials a moda coordinada sco investiziun en l'avegnir dals uffants.

2.2 Incumbensa

La strategia fixescha la realisaziun da la promoziun tempriva sco sector parzial da la politica d'uffants e da giuvenils dals onns 2022–2025. La promoziun tempriva sa referescha en quest connex al temp a partir da la gravidanza fin a l'entrada en la scola obligatorica resp. en la scolina. La Strategia per la promoziun tempriva sa basa sin il Model directiv per la politica d'uffants e da giuvenils.

La strategia sa drizza en spezial a las organisaziuns, autoritads e persunas singulas che s'engaschan en il Grischun ed en las vischnancas per ils uffants da la vegliadetgna prescolara. Ella duai gidar essenzialmain a realisar ina buna coordinaziun e collavuraziun, per ch'ils uffants ed ils geniturs chattian dapertut cundiziuns cumparegliablas.

La promoziun tempriva è in process a lung temp. Ils proxims onns vegn il svilup da la promoziun tempriva a far in impurtant pass enavant.

2.3 Principis

Il principis ch'èn formulads en il Model directiv per la politica d'uffants e da giuvenils valan per tut ils uffants. Ulteriurs principis specifics defineschan pli-navant il rom da la promoziun tempriva:

- Permetter als uffants da crescher si bain fa part d'ina cuminanza vivida ed è in'incumbensa cuminaivla. Il geniturs han ina rolla centrala e vegnan sustegnids.
- Novas incumbensas e sfidas multifaras spetgan tut il geniturs futurs. La promoziun tempriva sustegna il geniturs en questa fasa da la vita cun purschidas coordinadas, en spezial en il sector da la sanadad e dals fatgs socials.
- La promoziun tempriva gida a realisar ina buna integrasiun sociala. La creaziun ed amplificaziun da structures dal di (canortas, geniturs dal di) permetta da meglierar la cumpatibilitad da famiglia e professiun. Las purschidas da sustegn èn in factor per l'attractivlad dal lieu che gida famiglias da sa decider per ina vischnanca e da sa sentir bain e sustegnidas.
- La midada a la scolina ed en la scola è fitg impurtanta per las schanzas da furmaziun e pli tard per l'integrasiun en la vita professiunala. Als puncts da contact tranter la promoziun tempriva, la scolina e las purschidas complementaras a la famiglia ed a la scola durant la vegliadetgna da scola vegn dà atenziun speziala.

2.4 Finamiras strategicas

Infurmaziun e sensibilisaziun da las gruppas en mira

Las gruppas en mira e l'ulteriura populaziun enconuschan il niz, las finamiras e las mesiras da la promoziun tempriva. Gruppas en mira impurtantas èn geniturs futurs, geniturs ed ulteriuras persunas da confidenza dals uffants da la vegliadetgna prescolara sco era persunas che decidan en las vischnancas ed en las organisaziuns professiunals en il sector da l'uffanza tempriva.

- A las differentas gruppas en mira stattan a disposiziun infurmaziuns davart la promoziun tempriva adattadas a la funcziun ed a las incumbensas respectivas.
- Il geniturs ed il geniturs futurs èn infurmads davart las purschidas.
- Il geniturs ed il uffants coopereschon al svilup ed a la concepziun da las purschidas.
- Il geniturs, las persunas che decidan sco era las persunas-clav èn sensibilisads per il factur che favuriseschan il svilup social, cognitiv, motoric, emoziunal e linguistic durant l'uffanza tempriva.
- Purschidas e perschiders privats sco er il geniturs èn sensibilisads per eventualas periclitaziuns dal bainstar u dal svilup dals uffants. Els han access a las infurmaziuns e pussaivladads da cussegliaziun respectivas.

Portfolio da purschidas

Tut ils uffants da la vegliadetgna prescolara, lur geniturs e lur persunas da referiment han access a purschidas che correspundan als basegns da la promoziun tempriva.

- Las vischnancas resp. las regions elavuran in inventari dal stadi actual e dals basegns sco er emprims concepts en il sector da la promoziun tempriva.
- Il Chantun sustegna vischnancas resp. regions d'elavurar lur inventaris dal stadi actual e dals basegns e da sviluppar concepts.
- Als geniturs ed uffants stattan a disposiziun purschidas che correspundan als basegns, en spezial per la promoziun linguistica, l'assistenza e la cussegliaziun.
- Purschidas dal temp liber per famiglias e purschidas dal temp liber en il spazi public resguardan ils basegns spezial dals uffants en la vegliadetgna prescolara.
- Las purschidas èn accessiblas facilmain e per tut las gruppas en mira – independentamain da lur status da dimora, da lur relaziuns finanzialas u da lur domicil.

Raits

Raits èn etablidas. Ellas garanteschon il barat cuntinuà da savida e d'experient-schas sco era la coordinaziun e la collavuraziun d'acturas ed acturs da las vischnancas, da las regions e dal Chantun.

- Las structuradas per in barat regular sin plaun professiunal e politic èn installadas.
- Las vischnancas sco er ulteriuras acturas ed ulteriurs acturs han a disposiziun infurmaziuns, basas da decisiun ed instruments per realisar lur incumbensas.
- Ils puncts da contact cun instanzas da la protecziun d'uffants vegnan stgaffids. Las collavuraturas ed ils collavuraturs sco er ils geniturs san tge posts spezialisads ch'èn cumpetents en la rait per la protecziun dals uffants e co ch'els pon contactar quels.

Cundiziuns generalas e qualidad

Cundiziuns generalas favuraivlas pussibiliteschan purschidas d'auta qualidad. Ed ina buna qualidad garantescha l'effect da las purschidas e mesiras.

- Las persunas che collavuran en las purschidas èn qualifitgadas suffizientamain per las incumbensas correspondentas.
- A las collavuraturas ed als collavuraturs en il sector da la promoziun tempriva stattan a disposiziun pussaivladads da scolaziun e da furmaziun supplementara. Las instituziuns responsablas stgaffeschon plazzas da scolaziun e sustegnan la participaziun a furmaziuns supplementaras cun dar liber e cun sa participar als custs.
- Las structuradas da las purschidas (purschidras e purschiders, localitads, basas concepziunalas e.u.v.) èn duraivlas.
- La finanziaziun da las purschidas è garantida permanentamain.

Regulaziun

La regulaziun activa dal svilup e da la realisaziun da la promoziun tempriva dat impuls politic-socials, da l'economia da manaschi, economics sco era professiunals, e quai tant sin plaun chantunal sco era sin plaun communal.¹

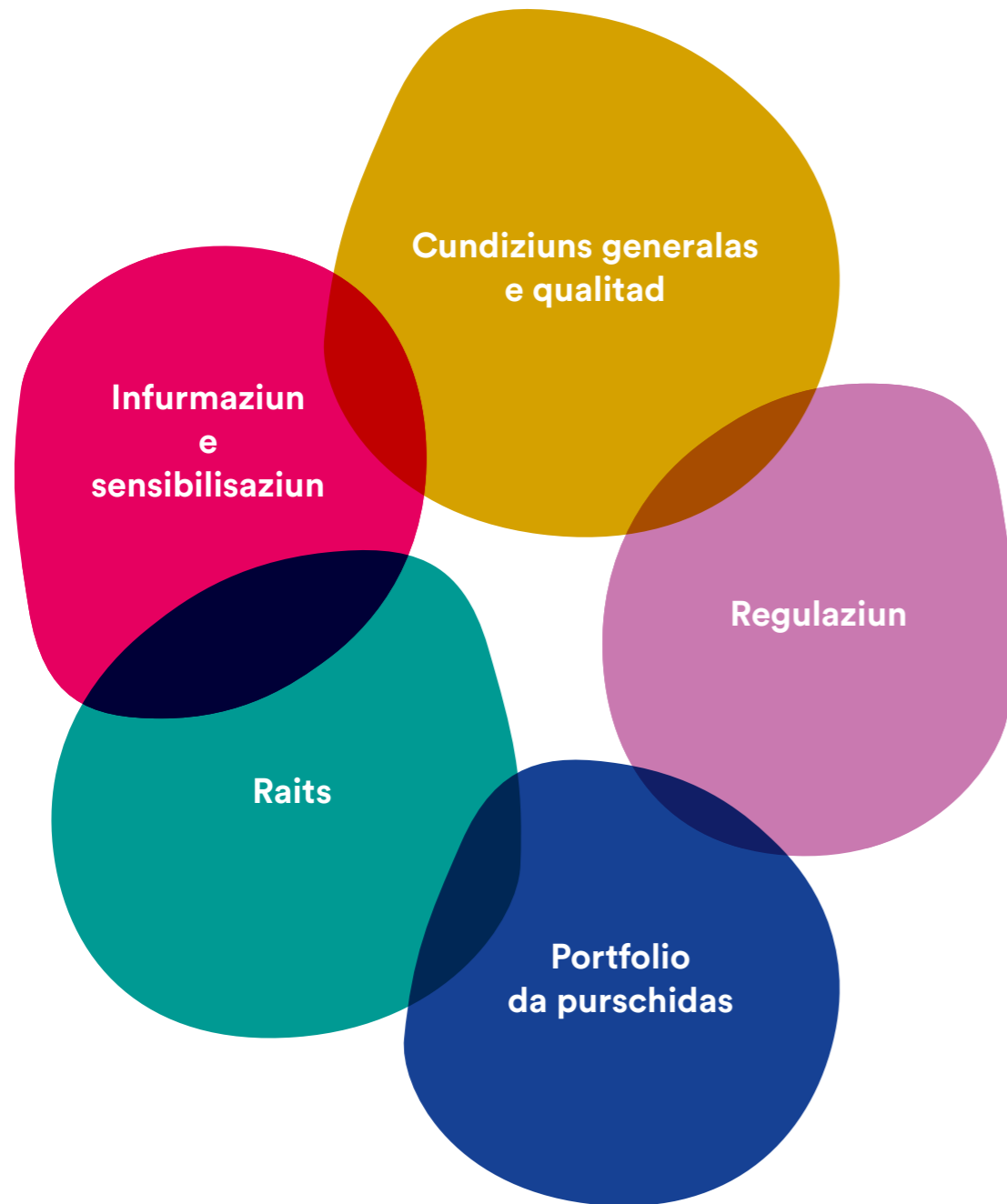
- La regulaziun cumplessiva per realisar la strategia en vista a las finamiras è francada.
- La coordinaziun e collavuraziun tranter ils ressorts, ils secturs e las disciplinas da las vischnancas e da las purschidras e dals purschiders privats che offran purschidas da la promoziun tempriva è garantida.
- La coordinaziun e la collavuraziun interdepartamentala sin plaun chantunal è garantida.
- L'intermediaziun da savida e da pussaivladads da promoziun finanzialas da la Confederaziun a favur da las vischnancas tras il Chantun è garantida.
- Sin stgalim strategic han il Chantun e las vischnancas coordinà l'orientaziun da la promoziun tempriva. Ella correspunda a mesiras dals secturs promoziun d'uffants e giuvenils, protecziun d'uffants, temp liber, cultura, sanadad, integraziun, planisaziun locala e planisaziun dal spazi liber, e.u.v.
- Sin ils differents plauns datti ina libertad d'agir e stimul per crear e per sviluppar vinavant purschidas.
- Las acturas ed ils acturs sco era las gruppas en mira participeschon en furma adattada a l'ulteriur svilup.

1.

- Regulaziun en il senn *politic (social)* manegia la garanzia da purschidas e da mesiras per cuvrir ils basegns reconuschids (= *basegns* da tschertas gruppas socialas che vegnan reconuschids en tractativas politicas).
- Regulaziun en il senn da *l'economia da manaschi* manegia la furniziun efectiva ed efficazia da prestaziuns da las purschidas (co)finanziadas.
- Regulaziun en il senn *economic* manegia l'applicaziun efficazia dals meds finanzials per cuntanscher in niz general uschè grond sco pussaivel.
- Regulaziun en il senn *professiunal* manegia la realisaziun da standards professiunals etablids e reconuschids per garantir la qualidad prendida en mira da las prestaziuns.

3. CHAMPS D'ACZIUN E MESIRAS

Las finamiras strategicas furman la basa da la promoziun tempriva en il Gri-schun. Per in svilup persistent da la promoziun tempriva ston suandar mesiras concretas sin stgalim chantunal, communal e regiunal sco era da las purschidas e dals purschiders privats e da las personas dal fatg. L'ulteriur svilup tracta tut ils tschintg champs d'acziun da las finamiras strategicas: infurmaziun e sensibilibisaziun, portfolio da purschidas, raits, cundiziuns generalas e qualidad sco era regulaziun.

3.1 CHAMP D'ACZIUN STRATEGIC 1 INFURMAZIUN E SENSIBILISAZIUN

Las gruppas en mira e l'ulteriura populaziun enconuschan il niz, las finamiras e la realisaziun da la promoziun tempriva.

Mesiras dal Chantun

- 1.1** Il Chantun infurmescha las vischnancas, ils posts spezialisads, las instituziuns responsablas privatas e las personas dal fatg davart ils svilups en la promoziun tempriva.
→ Newsletter, dietas, pagina d'internet
- 1.2** Il Chantun examinescha e realisescha ensemen cun las vischnancas ed organisaziuns professiunalas l'elavuraziun d'in mussavia chantunal per prevegnir a la periclitaziun dal bainstar da l'uffant. El s'adrescha a tut las personas spezialisadas dal sector da la promoziun tempriva.

Recumandaziuns ed exempels pratics per las vischnancas

- 1.3** Las vischnancas infurmeschan regularmain ils geniturs davart purschidas localas da la promoziun tempriva.
→ Fegls uffizials communalas, fegls sgulan, brochuras, pagina d'internet da la vischnanca
→ En lieus centralas, nua che geniturs d'uffants pitschens van savens sco praticas da medias e medis d'uffants, scolars, e.u.v.
→ Via personas-clav sco spenderas, cussegliastras da geniturs, manadras e manaders da gruppas da giu, personal da canortas, e.u.v. (observond la protecziun da datas).
→ Pledentar activamain ils geniturs suenter la naschientscha d'in uffant e famiglias novarrivadas, p.ex. a chaschun d'occurrentas d'infurmaziun per geniturs.
- ← Il Chantun infurmescha las vischnancas davart tut ils svilups nazionals e chantunals relevants en il sector da la promoziun tempriva (p.ex. via newsletter).
← Il Chantun publitgescha occurrenzas e purschidas.
← Il Chantun finanziescha e coordinescha la Cussegliaziun da geniturs. Ils posts regionalas da la Cussegliaziun da geniturs scrivan ina brev da bainvegni a geniturs da novnaschids che infurmescha davart lur lavur.
- 1.4** Las vischnancas porschan infurmaziun en las linguas chantunalas ed en ulteriuras linguas. Ellas engaschan translaturas e translatur sco er intermediaturas ed intermediatur da lingua e da cultura.
- ← Il Chantun sviluppa in program da scolaziun per intermediaturas ed intermediatur futur per l'integraziun interculturala.
- 1.5** Las vischnancas infurmeschan geniturs e recumondan purschidas professiunalas en connex cun temas da l'educaziun e dal svilup.
- ← Il Chantun recumonda a las vischnancas material d'infurmaziun interessant.
- 1.6** Las vischnancas s'infurmeschan regularmain davart ils basegns ed ils giavischs da geniturs, ramassan lur resuns ed integreschan els en projects.
- Enquistas, occurrenzas, lavuratoris, sviluppar comunablamain projects.

Recumandaziuns ed exempels pratics per purschidas e purschiders privats e personas dal fatg

- 1.7** Purschidas e purschiders infurmeschan la gruppa en mira davart lur offerta.
→ Far vesaveil en lieus centralas en vischnanca (cf. 1.3).
- 1.8** Purschidas e purschiders privats s'infurmeschan regularmain davart ils basegns ed ils giavischs da geniturs, ramassan lur resuns ed integreschan els en projects.
→ Enquistas, occurrenzas, lavuratoris, sviluppar comunablamain projects.

* Sche las paginas-web n'èn betg disponiblas per rumantsch, portan ils codes QR a la pagina-web tudestga.

3.2 CHAMP D'ACZIUN STRATEGIC 2 PORTFOLIO DA PURSCHIDAS

Tut ils uffants en la vegliadetgna prescolara, lur geniturs e lur persunas da referiment han access a purschidas da la promoziun tempriva che correspundan als basegns.

Mesiras dal Chantun

2.1 Il Chantun è post d'annunzia, da permissiun e da surveglianza per la tgira d'uffants complementara a la famiglia e subvenziunescha las purschidas. En cas da basegn promova il Servetsch ortopedagogic per incumbensa dal Chantun uffants en la vegliadetgna prescolara. Il Chantun è responsabel per la cussegliaziun gratuita dals geniturs.

Recumandaziuns ed exempels pratics per las vischnancas

2.2 Las vischnancas fan in'analisa locala e regionala da la situaziun – resguardond las differentas acturas ed ils differentes acturs – davart tut las purschidas professionali ed exequidas en uffizi d'onur en il sector da la promoziun tempriva:

- Gruppas da gieu, canortas, geniturs dal di, e.u.v.
- Purschidas da la promoziun linguistica
- Purschidas da differentas uniuns sco gruppas d'uffants pitschens, gimnastica per geniturs ed uffants pitschens, nudar, e.u.v.
- Plazzas da giugar, lieus d'inscunter per geniturs ed uffants, centers da famiglia, e.u.v.
- Furmaziun da geniturs, cussegliaziun da geniturs, cussegliaziun per mammas che tezzan, spendreras, medias e medis, e.u.v.
- Purschidas dal sector da la protecziun d'uffants
- Purschidas dal Servetsch ortopedagogic

2.3 Las vischnancas elavuran ina strategia communal u regionala incl. finamiras, mesiras e concept da realisaziun.

← Il Chantun surpiglia ina part da la finanziaziun e cussegla areguard la planisaziun ed elavuraziun d'ina strategia communal/regionala. L'analisa da la situaziun è l'emprim pass en quel connex.

2.4 Las vischnancas promovon e realiseschan purschidas che correspundan al basegn. Ellas sviluppan vinavant purschidas existentas (cf. 2.2) conform al basegn ed a las gruppas en mira tenor la strategia communal/regionala elavurada. Per far quai nizzegian ellas tut tenor sinergias regionalas.

← Il Chantun sustegna la creaziun ed amplificaziun da purschidas localas/regionalas cun cussegljar, sviluppar concepts, porscher perfecziunaments e conceder finanziaziuns da partenenza.

→ PAT – Mit Eltern lernen, Marvegliet e Paterlet, Es ti fit?, gruppas da gieu, canortas da cupitgarola, gimnastica per geniturs ed uffants pitschens, e.u.v.

2.5 Las vischnancas subvenziuneschan tariffas per purschidas d'utilitad publica betg gratuitas tenor la cumpetitivitad economica da las persunas che retschaivan las prestaziuns.

← Suentar avair examinà la qualitad subvenziunescha il Chantun purschidas da la tgira d'uffants complementara a la famiglia.

2.6 En la planisaziun dal territori sin plaun communal resguardan las vischnancas spazis da viver che tegnan quint dals basegns dals uffants.

← Il Chantun metta a disposiziun a las vischnancas recumandaziuns ed impuls en connex cun la planisaziun dal territori en furma d'in video curt.

Recumandaziuns ed exempels pratics per purschidas e purschiders privats e persunas dal fatg

2.7 Purschidas e purschiders pussibiliteschan l'access a lur purschida independentamain da la situaziun economica da la famiglia. Ellas ed els rendan accessiblas ulteriuras funtaunas da finanziaziun sco donaziuns, contribuziuns da fundaziuns, e.u.v.

2.8 Purschidas e purschiders faciliteschan a famiglias l'access a subvenziuns.

- Render enconuscent activamain formulars e criteris d'access.
- Colliar las purschidas cun la CartaCultura da la Caritas.

2.9 Purschidas e purschiders garanteschon l'access facil ed inclusiv per tut ils uffants en la vegliadetgna prescolara. En cas da basegn intermediateschan els a famiglias il contact ad ulteriuras purschidas.

* Sche las paginas-web n'èn betg disponibilas per rumantsch, portan ils codes QR a la pagina-web tudestga.

3.2 CHAMP D'ACZIUN STRATEGIC 3 RAITS

Il barat cuntinuà da savida e d'experiences sco era la coordinaziun e la collavuraziun tranter las acturas ed ils acturs en las vischnancas, en las regiuns e dal Chantun èn etablids.

Mesiras dal Chantun

- 3.1** Il Chantun organischa dietas da rait per las vischnancas e per tut las purschidas ed ils purschiders en il sector da la promoziun tempriva. El nizzegia occurrenzas regionalas existentas e gremis per il barat e per la collavuraziun en favur da la promoziun tempriva.
- 3.2** Il Chantun coordinescha las activitads da la promoziun tempriva tranter ils departaments:
 → Cuntinuar cun structuradas existentas dal program limità da la politica d'uffants e da giuvenils.
 → Garantir la coordinaziun e cooperaziun sin e tranter plauns statals e purschidas e purschiders.
 → Designar posts da consultaziun e d'infurmaziun per vischnancas e purschidas e purschiders.
 → Porscher cussegliaziuns da persunas dal fatg al lieu per vischnancas e purschidas e purschiders.
 Examinar l'elavuraziun d'in mussavia digital davart tut las purschidas ed integrar quel sche pussaivel en la plattafurma che cuntegna las purschidas da la politica d'uffants e da giuvenils dal Grischun (cf. Model directiv).
- 3.3** Il Chantun infurmescha cun la newsletter Politica d'uffants e da giuvenils davart tut ils svilups nazionals e chantunals relevants en il sector da la promoziun tempriva.

Recumandaziuns ed exempels pratics per las vischnancas

- 3.4** Las vischnancas examineschan structuradas da barat communalas e regionalas per crear raits regionalas per la promoziun tempriva. ← Il Chantun sustegna – organisatoricamain, cun crear raits e cun ses know-how – d'instradar structuradas da barat regionalas.
- 3.5** Las vischnancas stgaffeschun puncts da contact che funcziunan sco raits tranter las purschidas. Il focus è drizzà sin l'entschatta da l'esser geniturs e sin la midada a purschidas per uffants da scola.
 → Raits da Primokiz, ping:pong
- 3.6** Las vischnancas dovran eventualas raits existentas ed adatteschan correspudentamain l'incumbensa.
 → Cumissiuns d'uffants e da giuvenils, cumissiuns da la societad, persunas incumbensadas per la promoziun da la sanadad e prevenziun, cussegls da famiglia, e.u.v.
- 3.7** Las vischnancas sviluppan cuminaivlamain cun autras vischnancas en la regiun ina strategia per la promoziun tempriva. ← Il Chantun porscha cofinanzaziuns ed in accompagnament professiunal.

Recumandaziuns ed exempels pratics per purschidas e purschiders privats e persunas dal fatg

- 3.8** Purschidas e purschiders sa participeschun a la creaziun e consolidaziun da raits per la promoziun tempriva.
- 3.9** Purschidas e purschiders enconuschun las offertas en il Grischun per pudair renviar directamain geniturs en cas da basegn.
 → Pussaivladads da l'AI, offertas per uffants cun grondas restricziuns da la sanadad, purschidas da promoziun dal Servetsch ortopedagogic dal Grischun, e.u.v.

* Sche las paginas-web n'èn betg disponiblas per rumantsch, portan ils codes QR a la pagina-web tudestga.

3.4 CHAMP D'ACZIUN STRATEGIC 4 CUNDIZIUNS GENERALAS E QUALITAD

Ina buna qualidad garantescha l'effect da las purschidas e da las mesiras.

Mesiras dal Chantun

4.1 Il Chantun integrescha ils geniturs d'uffants en la vegliadetgna prescolara, vischnancas ed organisaziuns en l'ulteriur svilup da la Strategia chantunala per la promoziun tempriva.

→ Hearings, discours a la maisa radunda, interrogaziuns da gruppas centralas, enquistas, e.u.v.

Il Chantun intermediatescha meds da terzs.

→ Meds federalas, meds da fonds, daners da fundaziuns

Recumandaziuns ed exempels pratics per las vischnancas

4.2 Las vischnancas franchiseschan en la strategia communal/regiunala l'evaluaziun regulara da las purschidas. Ina part da l'evaluaziun è la vista dals geniturs.

4.3 Las vischnancas finanzieschan e sustegnan purschidas e collian ellas cun standards da qualidad adequats.

→ Localitads adattadas

→ Prescripziuns da scolaziun/perfecziunament, commembranza d'associaziuns, e.u.v.

Recumandaziuns ed exempels pratics per purschidas e purschiders privats e persunas dal fatg

4.4 Purschidas e purschiders sviluppan vinavant la qualidad da las offertas sin basa d'enconuschientschas scientificas.

← Il Chantun cussegla ed intermediatescha instruments u partenaris adattads per etabliar standards professiunals.

← Il Chantun metta a disposiziun standards qualitativs per purschidas da la tgira d'uffants complementara a la famiglia e per gruppas da gieu. El surveglia ed approva las purschidas da tgira areguard la qualidad.

4.5 Purschidas e purschiders sviluppan vinavant las offertas tenor il basegn midà (p.ex. adina dapli uffants da lingua estra).

→ Adattar las structuradas regularas (en spezial canortas e gruppas da gieu) ed evitar purschidas separativas per singulas gruppas en mira.

→ En cas da basegn s'engaschar cuminaivlamain cun las vischnancas, per che las cundiziuns generalas vegnian adattadas correspondentamain.

→ Promover e pretender perfecziunaments, colliar quels cun la finanziaziun.

4.6 Purschidas e purschiders integreschan ils geniturs d'uffants en la vegliadetgna prescolara en il svilup da projects.

→ Cusseglis da geniturs u discours a la maisa radunda.

4.4

Canortas d'uffants
en il chantun Grischun

Directivas
da qualidad
per canortas
d'uffants *

Uniuns da
geniturs dal di
en il chantun
Grischun

Mussavia da qualidad per
gruppas da gieu
en il chantun Grischun

4.6

Cusseglis da
famiglias Tavau *

4.5

Survista dals curs
da furmaziun
«Furmaziun,
accumpagnament
ed educaziun
en la fasa tempriva
da l'uffanza»
BGS Cuira *

Survista dals curs da
formaziun «Furmaziun,
accumpagnament ed
educaziun en la fasa
tempriva da l'uffanza»
Uffizi da sanadad *

* Sche las paginas-web n'èn betg disponiblas per rumantsch, portan ils codes QR a la pagina-web tudestga.

3.5 CHAMP D'ACZIUN STRATEGIC 5 REGULAZIUN

La Strategia per la promoziun tempriva vegn implementada sistematicamain e la realisaziun vegn reglada ed evaluada.

Mesiras dal Chantun

- 5.1** Il Chantun organischa ensemen cun las vischnancas, las purschidas ed ils purschiders e las persunas dal fatg lavuratori d'implementaziun.
Ils onns sequents han lieu en differents lieus dietas per crear raits en connex cun la promoziun tempriva.
Quellas vegnan concepidas sco occurrenz d'infurmaziun e da barat tranter tut las regiuns.
- 5.2** Il Chantun elavura basas legalas per la promoziun tempriva.
- 5.3** Il sector da la politica d'uffants e da giuvenils evaloescha en collavuraziun interdepartamentala ils puncts da contact cun auters champs tematics.
- 5.4** Ils puncts da contact cun autras strategias vegnan elavurads en vista a la consistenza ed ad eventualas sinergias.
La coordinaziun tranter differents purschidas da temas sumegliants sco la prevenziun vegn optimada.
- 5.5** Il Chantun garantescha a lunga vista ina represchentanza dal sector da la promoziun tempriva en la Cumissiun spezialisada per la protecziun d'uffants e per l'agid a la giuventetgna.

Recumandaziuns ed exempels pratics per las vischnancas

- 5.6** Las vischnancas implementeschan sistematicamain la promoziun tempriva. Ellas sclereschan las competenzas localas/regiunalas. ← Il Chantun organischa lavuratori d'implementaziun.
- 5.7** Las vischnancas creeschon bunas cundiziuns generalas per promover innovaziuns da purschidas e purschiders privats. ← Il Chantun examinescha co ch'el po dar impuls per innovaziuns e metta a disposiziun ina documentaziun cun exempels d'ina buna pratica per las vischnancas.
- Finanziaziuns da partenza e finanziaziuns parzialas p.ex. da centers da famiglia
→ Metter a disposiziun localitads
→ Mobilisar raits/contacts
- 5.8** Las vischnancas mettan a disposiziun al Chantun datas ed infurmaziuns per evaluar la realisaziun da la strategia chantunala e sa participeschan a l'evaluaziun.

Recumandaziuns ed exempels pratics per purschidas e purschiders privats e persunas dal fatg

- 5.9** Purschidas e purschiders mettan a disposiziun al Chantun datas ed infurmaziuns per evaluar la realisaziun da la strategia chantunala e sa participeschan a l'evaluaziun.

* Sche las paginas-web n'èn betg disponibilas per rumantsch, portan ils codes QR a la pagina-web tudestga.

4. MOTIV ED ELAVURAZIUN DA LA STRATEGIA

4.1 Il svilup da la Strategia chantunala per la promoziun tempriva

La Strategia per la promoziun tempriva en il chantun Grischun è resultada en collavuraziun cun differentas acturas e differentes acturs e preschenta la visiun sco era la strategia chantunala areguard ina politica da l'uffanza tempriva. La finamira da la strategia è da definir ina direcziun cuminaivla en il Grischun.

En il chantun Grischun datti gia bleras purschidas e prestaziuns en il sector da la promoziun tempriva. La strategia serva en l'avegnir sco basa ed orientaziun per ils posts e per las purschidas ed ils purschiders involvids. Cun coordinar sistematicamain las purschidas existentas e colliar e cumplettar quellus duai ella plinavant stgaffir sinergias.

La Strategia per la promoziun tempriva sa drizza tant a posts publics, a purschidas e purschiders privats sco er ad ulteriuras acturas ed ad ulteriurs acturs en il sector da la promoziun tempriva. Ella exprima ina chapientscha cuminaivla da la promoziun tempriva sco totalitad da las cundiziuns da svilup davent da la gravidanza fin a l'entrada en scola. La strategia correspunda al stadi actual da la scienza ed a las basas legalas vertentas.

Il december 2018 ha la Regenza dal chantun Grischun decidì d'elavurar basas per in program chantunal per promover la politica d'uffants e da giuvenils tenor l'art. 26 da la Lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola (Lescha davart la promoziun d'uffants e giuvenils, LPUG; CS 446.1). La finamira dal program è da rinforzar la coordinaziun tranter ils plauns statals e da serrar las largias en las purschidas.

La politica d'uffants e da giuvenils ha in effect sin plirs champs. Al program èn perquai participads plirs departaments chantunals (Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021b). Differentas mesiras èn gia concluidas, sco promover raits e l'amplificaziun da la savida da personas dal fatg, rinforzar pussaivladads simples d'infurmaziun e da cussegliaziun per uffants e giuvenils, sustegnair projects da pilot da programs preventivs da visitas a chasa u elavurar in model directiv chantunal per la politica d'uffants e da giuvenils. Ina survista detagliada da las mesiras planisadas è cuntegnida en il rapport final da la «Analisa dal basegn e recumandaziuns per mesiras pertutgant la politica d'uffants e da giuvenils en il Grischun» da Stutz/Heusser 2021 (BASS).

La Strategia per la promoziun tempriva sa basa sin las suandantas lavurs preparatorias en il chantun Grischun:

- Project Child-friendly Justice en il chantun Grischun: differentas autoritads, dretgiras e servetschs èn s'occupads da la dumonda, sche las proceduras en il Grischun sajan concepidas conform als basegns da l'uffant (Cavalleri Hug & Frei, 2020). Realisà da l'Uffizi dal servetsch social dal Grischun en collavuraziun cun l'uniun «Kinderanwaltschaft Schweiz».
- Vasta analisa dal stadi actual e dal basegn da las mesiras sin il champ da la politica d'uffants e da giuvenils. Realisada dal Biro per studis sociopolitics e da lavur BASS (Stutz & Heusser, 2021).
- Model directiv chantunal per la politica d'uffants e da giuvenils. Elavurà da l'Uffizi dal servetsch social dal Grischun (Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a).

Il model directiv per la politica d'uffants e da giuvenils dal chantun Grischun cuntogna la suandanta visiun:

«Il chantun Grischun promova uffants e giuvenils en tut las regiuns, pussibilitescha lur participaziun sociala, culturala e politica en tut las linguas chantunals e garantisce ina protecziun speziala dals uffants e giuvenils da tut las gruppas da vegliadetgna (Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a, p. 6).

En il model directiv vegn il champ da la promoziun tempriva numnà explicitamain sco mesira centrala per l'entir svilup da l'uffant. La promoziun tempriva favurisescha l'interacziun da la tgira, da l'educaziun e da la furmaziun en il sector famigliar sco er extrafamigliar e contribuescha uschia essenzialmain a l'egualitad da las schanzas, a la participaziun, a la promoziun da la sanadad, a la prevenziun ed al svilup da tut ils uffants (Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a, p. 10–13).

L'elavuraziun da la Strategia per la promoziun tempriva ha durà in onn. Il team da project cun represchentantas e represchentants dal Chantun e da nov vischnancas che han represchentà las differentas regiuns dal Grischun ha elavurà e discutà tut las parts da la strategia en otg sesidas virtualas. La gruppa directiva

cun represchentanzas da tut ils departaments ha accompagnà il process a moda professiunala. Per svegliar l'interess per il process dal svilup da la strategia sco era per la creaziun e l'amplificaziun da la promoziun tempriva tar las differentas acturas ed ils differentes acturs en il chantun Grischun han ins producì il video «Promoziun tempriva sa renda».

Messadi da video
promoziun tempriva
vala la paina

A chaschun da dus lavuratoris la primavaira 2021 han ins infurmà represchentantas e represchentants da tut las vischnancas grischunas davart il process dal svilup da la strategia e discutà cun els davart la direcziun generala da la strategia. Durant la dieta da rait l'atun 2021 han persunas dal fatg dal champ da la promoziun tempriva discutà e cusseglia co concretisar ed implementar elements da la promoziun tempriva ils onns 2022 fin 2025.

La finala ha gi lieu l'entschatta 2022 ina consultaziun, a la quala ins ha envidà tut las acturas e tut ils acturs participads fin qua. En tut èn sa participads a la consultaziun 33 vischnancas, posts spezialisads, uniuns, purschidas e purschiders privats e persunas dal fatg privatas. Els han dà inputs impurtants per la versiun finala da la strategia. Da princip approvan 88% (29/33 resuns) la direcziun generala da la strategia, quai ch'è in fitg bun fundament per l'ulteriur process.

4.2 Il basegn per promoziun tempriva en il chantun Grischun

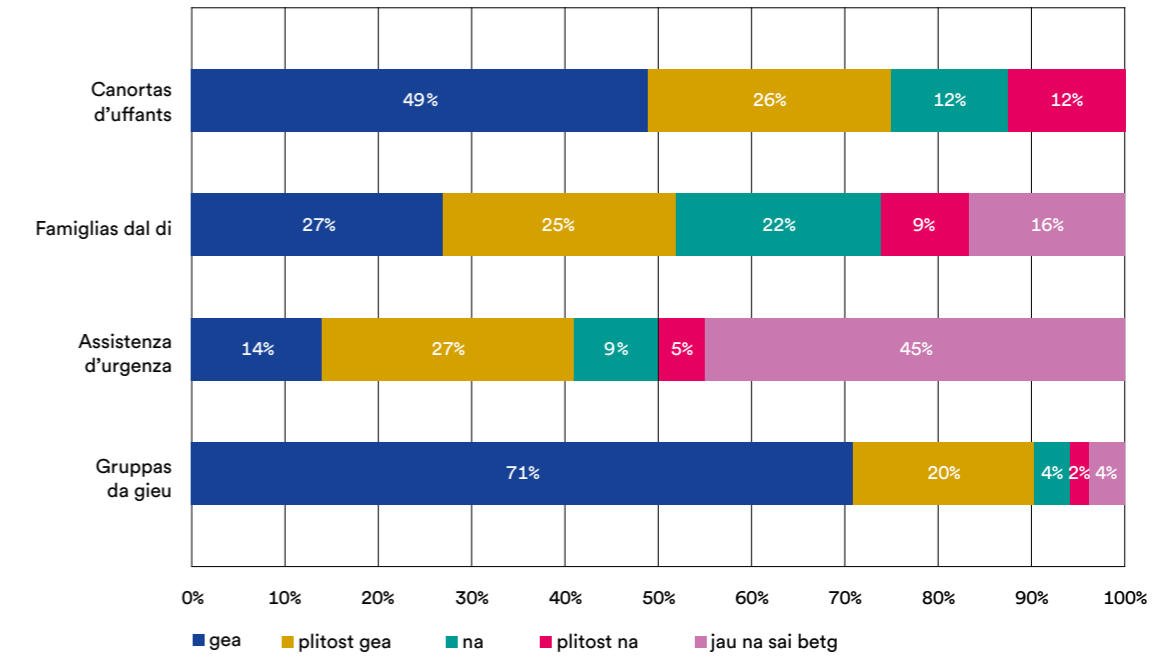
Il BASS ha fatg il 2021 in'analisa dal basegn davart la politica d'uffants e da juvenils en il chantun Grischun. Ils resultats en furma concisa: la Cussegliazion da geniturs è etablida bain en l'entir Grischun. Purschidas d'assistenza extrafamigliaras existan, pudessan dentant vegnir optimadas. Basegn da recuperaziun datti en il sector coordinaziun e raits.

18% da las vischnancas che han tramess ina resposta han inditgà da disponer d'in concept resp. d'ina strategia per la promoziun tempriva. Ultra da quai han ins dumandà las vischnancas, sch'ellas hajan ina rait en il sector da la promoziun tempriva – pia in gremi, nua che instituziuns e persunas dal fatg s'inscuntran regularmain per sa barattar. Ina tala rait datti en 16% da las vischnancas che han dà resposta. En la conclusiun inversa vul quai dir che var dus terzs da las vischnancas na possedan ni in concept resp. ina strategia per la promoziun tempriva ni ina rait (uffiziala) per coordinar, accordar e sviluppar vinavant professionalmain la promoziun tempriva. Correspondentamain inditgescha la gronda part da las persunas dal fatg interrogadas ch'i na dettia naginas raits sistematicas en las vischnancas ch'ellas enconuschan bain (cf. Stutz & Heusser, 2021, p. 10–11).

La Cussegliazion da geniturs voluntara e gratuita – oriundamain Cussegliazion per mammas e babs – vala sco emprim post da contact e da cussegliazion per dumondas da la promoziun tempriva. Per la Cussegliazion da geniturs è responsabel dapi il 2016 il Chantun. Dapi il fanadur 2020 vegn ella organisada regiunalmain e coordinada e finanziada dal Chantun. Ella stat a disposiziun a tut las famiglias en il Grischun cun uffants fin il tschintgavel anniversari. En l'analisa dal basegn han 80% da las vischnancas che han respundì valità sco buna la qualitad e cuntanschibladad da la purschida da la Cussegliazion per geniturs e famiglias (cf. Stutz & Heusser, 2021, p. 56–57).

Las ulteriuras purschidas existentas da la promoziun tempriva resp. per uffants da la vegliadetgna prescolara sin plaun communal èn: canortas d'uffants pitschens, famiglias dal di, servetsch d'assistenza d'urgenza e gruppas da gieu (cf. illustraziun 1.).

Offerta per uffants en la vegliadetgna prescolara en las vischnancas

Illustraziun 1:
Purschidas per uffants en la vegliadetgna prescolara en las vischnancas (funtauna: Stutz & Heusser, 2021, p. 12).

La fin da l'onn 2021 vivevan 8670 uffants da 0 fin 4 onns en il chantun Grischun (cf. illustraziun 2). A vista mesauna sa sminuescha tenor la prognosa la populaziun permanenta en la gruppa da vegliadetgna da 0–19 onns fin l'onn 2050 (cf. Uffizi per economia e turissem dal Grischun, 2019a). Facturs per l'attractivitat dal lieu – tranter auter era puschidas da la promoziun tempriva – giogan ina rolla impurtanta en vista a l'immigraziun resp. emigraziun futura. Perquai èsi impurtant d'amplifitgar las puschidas da la promoziun tempriva en tut las regiuns.

Populaziun permanenta e betg permanenta per ils 31-12-2021 – categoria da vegliadetgna 0–4 onns

Grischun	8'670
Alvra	323
Bernina	187
Engiadina Bassa/Val Müstair	321
Plaun	1'120
Landquart	1'297
Malögia	688
Moesa	283
Plessur	1'829
Partenz/Tavau	1'124
Surselva	837
Viamala	661

Illustraziun 2:
Populaziun permanenta e betg permanenta per ils 31-12-2021 – categoria da vegliadetgna 0–4 onns (anniversari tranter ils 01-01-2017 ed ils 31-12-2021) (funtauna: atgna preschentaziun sin basa dal register da persunas, stan da datas: 04.03.2022).

4.3 Localisaziun da la cumpetenz chantunala

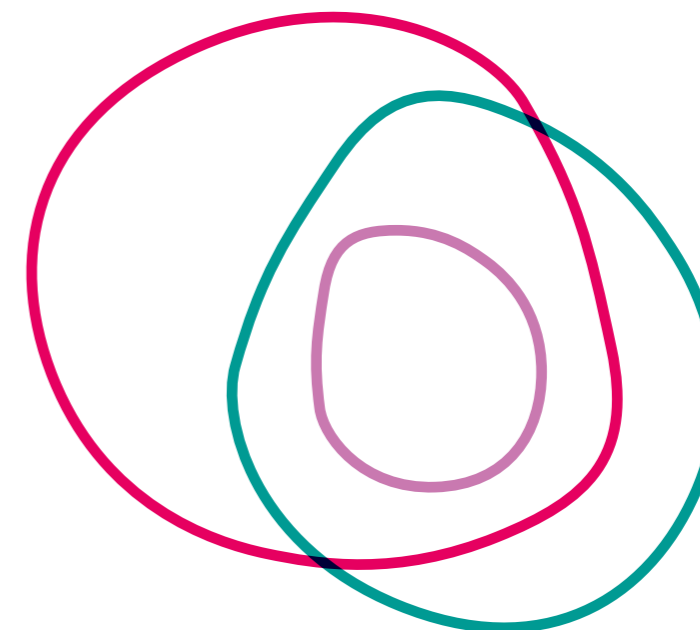
La promoziun tempriva vala sco part integrala da la politica d'uffants e da giuvenils e sa basa en Svizra d'ina vart sin la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da l'uffant (CDU; CS 0.107) e da l'autra vart sin la Constituziun federala (Cst.; CS 101). Las citads e vischnancas èn responsablas per metter a disposiziun e financiar puschidas, prestaziuns e mesiras en il sector da la promoziun tempriva². Il Chantun surpiglia en quel connex la rolla d'accumpagnar e sustegnair las vischnancas. El garantisce la cuntinuitad dals impuls professionals.

La promoziun tempriva è tant sin plaun chantunal sco era communal in tema politic interdisciplinar che cumpiglia tant la politica d'uffants e da giuvenils, la politica sociala, la politica da famiglia sco era la politica da furmaziun, la politica da sanadad e la politica d'integrasiun.

En il rom dal «Program naziunal cunter la povradad» han ins sviluppà directivas e recumandaziuns utilas per las vischnancas per concepir il tema da la promoziun tempriva sin plaun local:

- Uffizi federal d'assicuranças socialas (UFAS) 2018: Frühe Förderung. Orientierungshilfe für kleinere und mittlere Gemeinden. Nationales Programm gegen Armut. Berna.

Ina cumpilaziun da tut las basas legalas ed ina survista dals posts da consultaziun chantunals chattais Vus en il chapitel 5 suandant: Part da service.

² Ina cumpilaziun detagliada da las basas legalas ch'èn relevantas per la promoziun tempriva sin plaun internaziunal, naziunal, chantunal e communal sa chatta en la part da service, cf. p. 38.

5. PART DA SERVICE

5.1 Posts da consultaziun chantunals

Post da consultaziun general per la promoziun tempriva

Coordinaziun generala da la politica d'uffants e da giuvenils	Uffizi dal servetsch social, partiziun Famiglia, uffants e giuvenils	☎ 081 257 26 54 ✉ kinderundjugendpolitik@soa.gr.ch
---	--	---

Post da consultaziun per las vischnancas

Cussegliaziun da vischnancas en connex cun la planisaziun e realisaziun d'ina strategia per la promoziun tempriva communal/regiunala e da projects per la promoziun da la sanadad	Uffizi da sanadad, promoziun da la sanadad e prevenziun	☎ 081 257 64 00 ✉ gf@san.gr.ch
Cussegliaziun da vischnancas en il sectur da la promoziun tempriva da la lingua, per che tuts possian cumenzar la scola cun schanzas egualas.	Uffizi dal servetsch social, partiziun Famiglia, uffants e giuvenils	☎ 081 257 26 54 ✉ kinderundjugendpolitik@soa.gr.ch

Post da consultaziun per purtaders e persunas dal fatg

Sustegn da crear e sviluppar purschidas en il sectur da la promoziun tempriva da la lingua	Uffizi da migraziun e da dretg civil, Post specialisà per l'integraziun	☎ 081 257 26 38 ✉ info@integration.gr.ch
Accompagnar, subvenziunar e garantir la qualitat da purschidas da la tgira d'uffants complementara a la famiglia	Uffizi dal servetsch social, partiziun Famiglia, uffants e giuvenils	☎ 081 257 26 54 ✉ kinderundjugendpolitik@soa.gr.ch
Finanziar ina part da projects e purschidas per la promoziun da la sanadad	Uffizi da sanadad, promoziun da la sanadad e prevenziun	☎ 081 257 64 00 ✉ gf@san.gr.ch

5.2 Publicaziuns davart l'importanza da la promoziun tempriva en Svizra:

UFC. 2020. Volkswirtschaftliches Gesamtmodell für die Analyse zur Politik der frühen Kindheit. Rapport per incumbensa da la Jacobs Foundation. Basilea: BAK Economics AG.
<https://jacobsfoundation.org/publication/politik-der-fruehen-kindheit>

Hafen/Meier Magistretti 2021: Familienzentrierte Vernetzung in der Schweiz.
<https://www.hslu.ch/de-ch/hochschule-luzern/forschung/projekte/detail/?pid=4254>

Conferenza da las directuras e dals directurs dals affars socials (ed.). (11 da matg 2017). *Gemeinsam für die Frühe Förderung: Eckwerte für die interkantonale Zusammenarbeit zwischen SODK, EDK und GDK*. Approvada da la radunanza da las commembras e dals commembers da la CDAS ils 11 da matg 2017. https://ch-sodk.s3.amazonaws.com/media/files/2017.05.11_Eckwerte_SODK_Fr%C3%BCher_F%C3%B6rderung_d_def.pdf

Confederaziun svizra/Cussegl federal 2021: Politik der Frühen Kindheit. Auslegeordnung und Entwicklungsmöglichkeiten auf Bundesebene.
<https://www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/sozialpolitische-themen/kinder-und-jugendfragen/fruehekindheit/auslegeordnung-fruehekindheit.html>

Cumissiu svizra per l'UNESCO 2019: Für eine Politik der frühen Kindheit. Eine Investition in die Zukunft. Frühkindliche Bildung, Betreuung und Erziehung.
https://www.unesco.ch/wp-content/uploads/2019/02/Publikation_Fr%C3%BCr-eine-Politik-der-fr%C3%BCher-Kindheit-1.pdf

Cumissiu svizra per l'UNESCO 2016: Orientierungsrahmen für Frühkindliche Bildung, Betreuung und Erziehung in der Schweiz.
<https://www.unesco.ch/wp-content/uploads/2017/03/FR%c3%9cHKINDLICHE-BILDUNG-2.pdf>

5.3 Publicaziuns en il chantun Grischun areguard la promoziun tempriva

Cavalleri Hug & Frei 2020: *Schlussbericht des Projekts Childfriendly Justice Kanton Graubünden*. Winterthur. https://www.gr.ch/RM/instituziuns/administraziun/dvs/soa/famiglia/Documents/Kinder_Jugendpolitik_GR_Schlussbericht_Ch-f-J_V1-0.pdf

Uffizi dal servetsch social dal Grischun 2021a: *Model directiv per la politica d'uffants e da giuvenils en il Chantun Grischun*. Cuir. https://www.gr.ch/RM/instituziuns/administraziun/dvs/soa/famiglia/Documents/Model%20directiv_politica%20d%20uffants%20e%20da%20giuvenils_GR.pdf

Uffizi dal servetsch social dal Grischun (ed.) 2021b: *Massnahmen im Rahmen des Programms «Kinder- und Jugendpolitik im Kanton Graubünden» 2020 bis 2022: Beilage zum Regierungsentscheid vom 16. März 2021*. Cuir. https://www.gr.ch/RM/instituziuns/administraziun/dvs/soa/famiglia/Documents/Massnahmenplanung_Art26KJFG.pdf

Stutz & Heusser 2021: *Bestandsaufnahme, Bedarfsanalyse und Massnahmenempfehlungen zur Kinder- und Jugendpolitik in Graubünden: Schlussbericht*. Berna. BASS AG. https://www.gr.ch/RM/instituziuns/administraziun/dvs/soa/famiglia/Documents/Kinder_Jugendpolitik_GR_Schlussbericht.pdf

5.4 Directivas e recumandaziuns per las vischnancas per etabli la promoziun tempriva

Meier Magistretti & Schraner 2017: Frühe Förderung in kleineren und mittleren Gemeinden. Die Gemeinden als strategische Plattform und Netzwerker der Frühen Förderung: Situationsanalyse und Empfehlungen, im Auftrag des Schweizerischen Gemeindeverbands unter Mitwirkung von Natalie Benelli (HSLU-SA), Claudia Hametner (SGV), Norbert Graf (SGV). <https://www.chgemeinden.ch/de/service/publikationen/index.php?highlight=fr%C3%BCherung+in+kleineren+und+mittle-ren+Gemeinden>

Uffizi federal d'assicuranzas socialas UFAS 2018: Orientierungshilfe für kleinere und mittlere Gemeinden. Programma nazionale contro la povertà. Berna. https://www.gegenarmut.ch/fileadmin/kundendaten/Fruehe_Foerderung_in_Gemeinden/GzD_de_NAP_Fruehe_Foerderung.pdf

5.5 Basas legalas

5.5.1 Plaun internaziunal

La Svizra ha ratifitgà il 1997 la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da l'uffant (CDU; CS 0.107). La convenziun cuntogna dretgs da promoziun, da protecziun e da participaziun. La promoziun tempriva contribuescha – directamain u indirectamain – a la percepziun e realisaziun da differents dretgs e basegns dals uffants (cf. Cussegl federal, 2021, p. 17).

La promoziun tempriva tracta ils suandants dretgs da la CDU:

- art. 6 al. 2: il dretg da l'uffant da sa sviluppar
- art. 27 al. 1: il dretg sin in standard da vita commensurà
- art. 28: il dretg sin furmaziun sa fundond sin l'egualitad da las schanzas
- art. 23 al. 3: il dretg d'uffants cun in impediment sin access a furmaziun ed educaziun

La Convenziun da l'ONU per ils dretgs dals umans cun impediments (CDI; CS 0.109) ch'è vegnida ratifitgada en Svizra l'onn 2014 e ch'è entrada en vigur l'onn 2015 cuntogna medemamain dretgs che cumpiglian mesiras, prestaziuns e purschidas en il sector da la promoziun tempriva:

- art. 19: dretg sin ina moda da viver independenta ed integraziun en la societad
- art. 24: dretg sin furmaziun
- art. 25: dretg sin sanadad

La promoziun tempriva è ina da las finamiras da l'Agenda 2030 da l'UNESCO. La finamira 4.2 è da garantir a tut las mattettas e tut ils mattets l'access a furmaziun, assistenza ed educaziun d'alta qualitat en la fasa tempriva da l'uffanza – quai duai pussibilitar ad ellas ed els ina midada reussida en scola (Cumissiun tudestga per l'UNESCO, 2017, p.1). Il Cussegl da l'Europa ha publitgà recumandaziuns davart la promoziun d'ina genitorialitad positiva (cf. Cussegl da l'Europa, 2006) resp. davart ils dretgs da l'uffant e servetschs socials a favur dals uffants e da las famiglias (cf. Cussegl da l'Europa, 2011) che han in connex cun la promoziun tempriva. Cuntrari a la Convenziun da l'ONU davart ils dretgs da l'uffant (CDU) resp. la Convenziun da l'ONU per ils dretgs dals umans cun impediments (CDI) n'èn l'Agenda 2030 da l'UNESCO resp. las recumandaziuns dal Cussegl da l'Europa betg in instrument liant (cf. Cussegl federal, 2021, p. 18).

5.5.2 Plaun federal

Sin plaun federal tractan ils suandants artitgels da la Constituziun federala (Cst; CS 101) purschidas, prestaziuns e mesiras en il sector da la promoziun tempriva:

- art. 2 al. 3: La Confederaziun svizra procura per in'egualitad da schanzas uschè gronda sco pussaivel tranter las burgaisas ed ils burgais.
- art. 8: Egualitad giuridica – Nagin na dastga vegnir discriminà, particularmain betg per via da l'origin, da la razza, da la schlattaina, da la vegliadetgna, da la lingua, da la posiziun sociala, da la moda da viver, da la persvasiun religiusa, filosofica u politica u pervia d'in impediment corporal, spiertal u psychic.
- art. 11 al. 1: Uffants e giuvenils han il dretg d'ina protecziun particulara da lur integritad e d'ina promoziun da lur svilup.
- art. 41 al. 1: Cumplettend la responsabladad persunala e l'iniziativa privata s'engaschan la Confederaziun ed ils chantuns per che: c) famiglias vegnian protegidas e promovidas sco cuminanzas da creschids ed uffants; f) uffants e giuvenils sco era persunas en la vegliadetgna da lavur possian giudair ina scolaziun ed instrucziun sco er ina furmaziun supplementara tenor lur abilitads; g) uffants e giuvenils vegnian promovids en lur svilup a persunas independentas e socialmain responsablas e vegnian sustegnids en lur integraziun sociala, culturala e politica.
- art. 67 al. 2: En cumplettaziun da mesiras chantunals po la Confederaziun sustegnair la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola.
- art. 116 al. 1: Ademplind sias incumbensas resguarda la Confederaziun ils basegns da la famiglia. Ella po sustegnair mesiras per la protecziun da la famiglia.
- art. 122 al. 1: La legislaziun concernent il dretg civil ed il dretg da process civil suttastat a la Confederaziun.

La lescha per la promoziun dals uffants e dals giuvenils entrada en vigur l'onn 2013 (Lescha da la promoziun da las activitads extrascolasticas dad uffants e giuvenils, LPAG; CS 446.1) reglescha la promoziun da la lavur extrascolastica cun uffants e giuvenils. La lescha pussibilescha a la Confederaziun differents agids finansials per promover la lavur extrascolastica cun uffants e giuvenils. Il Cudesch civil svizzer (CCS; CS 210) e l'Ordinaziun davart il piazzament d'uffants per la tgira (OPUA; CS 211.222.338) inditgeschan l'orientaziun en il sector da la protecziun da l'uffant naziunala (cf. Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a, p. 28).

5.5.3 Plaun interchantunal

La Conferenza da las directuras e dals directurs chantunals dals affars socials (CDAS), la Conferenza svizra da las directuras e dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDEP), la Conferenza svizra da las directuras e dals directurs chantunals da sanadad (CDS), la Conferenza da las regenzas chantunals (CdC) e la Conferenza per la protecziun d'uffants e da creschids (COPUC) s'occupan sin plaun interchantunal cun la tematica da la promoziun tempriva. La direcziun tutga a la CDAS (cf. Cussegl federal, 2021, p. 26).

L'onn 2017 ha la CDAS relaschà valurs directivas per la promoziun tempriva. La promoziun tempriva vegn chapida sco tematica che cumpiglia plirs champs da la politica, numnadamain la politica d'uffants e da giuvenils, la politica sociala, la politica da famiglia sco era la politica da furmaziun, la politica da sanadad e la politica d'integraziun (cf. CDAS, 2017, p. 2). Sin il plaun dals chantuns manca fin uss ina collecziun sistematica da las basas e responsabladads legalas areguard la promoziun tempriva. La CDAS publitgescha sulettamain ina survista da la tgira complementara a la famiglia (cf. Cussegl federal, 2021, p. 26).

5.5.4 Plaun chantunal

Sco dretg surordinà reglescha l'art. 88 da la Constituziun dal chantun Grischun (DG 110.100) ch'il Chantun s'engascha per bunas cundiziuns da basa per famiglias resp. sustegna l'organiziun raschunaivla dal temp liber dals uffants e giuvenils (art. 91).

Cumplettond l'Ordinaziun davart il piazzament d'uffants per la tgira (OPUA) sin plaun federal posseda il chantun Grischun in'atgna Lescha davart ils uffants confidads (DG 219.050). Quella regla la recepciun e l'intermediaziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la chasa dals geniturs per la tgira, l'educaziun e l'assistenza sco era per l'adopziun. Per las purschidas d'assistenza e da tgira d'uffants e giuvenils en chasas da dimora, famiglias da tgira u famiglias dal di, canortas e structuradas sumegliantas ha il Chantun la funcziun da post d'annunzia e da permissiun sco era da post da surveglianza (cf. Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a, p. 29).

La furmaziun ed educaziun en la scola populara reglescha la Lescha davart las scolas popularas dal chantun Grischun (Lescha da scola; DG 421.000). Per la promoziun tempriva è relevant l'art. 7 al. 3 che definescha la voluntariadad da frequentar la scolina: «La frequentaziun da la scolina è da princip voluntara. L'instituziun ch'è responsabla per la scola po fixar che uffants da lingua estra stoppian frequentar obligatoricamain la scolina» (Lescha da scola; DG 421.000). Medemamain relevant è l'art. 12 al. 3 che reglescha l'entrada en scolina: «L'entrada en il stgalim da scolina ed en il stgalim primar po vegnir spustada en l'interess da l'uffant sin l'onn avant u sin l'onn suenter» (Lescha da scola; DG 421.000).

Las purschidas da la tgira d'uffants complementara a la famiglia ed en spezial la finanziaziun da questas purschidas èn regladas en la Lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia (DG 548.300).

E la finala sclerescha la Lescha davart la protecziun da la sanadad en il chantun Grischun (Lescha da sanadad; DG 500.000) las cumpetenzas en il sector da la promoziun da la sanadad e da la prevenziun. Il Chantun è responsabel per champagnas e programs chantunals e purschidas intercommunalas. D'ina vart garantescha el il sustegn professional da las vischnancas e da l'autra vart maina el ina cussegliaziun gratuita areguard la tgira da poppins ed uffants pitschens per persunas responsablas per l'educaziun. Plinavant s'engascha el per la coordinaziun d'activitads entaifer las vischnancas (cf. Uffizi dal servetsch social dal Grischun, 2021a, p.29).

5.5.5 Plaun communal

Per l'offerta e la finanziaziun da purschidas, prestaziuns e mesiras en il sector da la promoziun tempriva èn responsablas en emprima lingia las vischnancas e citads. Sin plaun communal na datti nagina sistematisaziun da las basas legalas (cf. Cussegl federal, 2021, p. 30).

6. Impressum

Editur

Chantun Grischun

Gruppa da coordinaziun dal program Politica d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun

Susanna Gadiant, presidi, manadra da l'Uffizi dal servetsch social dal Grischun
Simon Bott, secretari dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient
Marcus Hassler, secretari dal Departament d'economia publica e fatgs socials
Hans Peter Risch, secretari dal Departament da giustia, segirezza e sanadad
Beat Hatz, manader da project, manader dal sector spezial Famiglias, uffants e giuvenils,
Uffizi dal servetsch social dal Grischun

Team central dal program Politica d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun

Beat Hatz, manader da project, presidi, manader dal sector spezial Famiglias,
uffants e giuvenils, Uffizi dal servetsch social dal Grischun
Denise Rudin, manadra da la partiziun Promoziun da la sanadad e prevenziun,
Uffizi da sanadad
Georges Steffen, manader dal Servetsch psicologic da scola,
Uffizi per la scola populara ed il sport
Madlaina Niggli, collavuratura scientifica, Uffizi dal servetsch social dal Grischun

Team dal project Strategia per la promoziun tempriva en il Grischun

Hansueli Berger, commember dal cussegl da scola, vischnanca da Tusaun
Simone Boll, manadra dal servetsch social, vischnanca da Tavau
Andrea Casparis, responsabla per il sector Furmaziun e fatgs socials,
Post spezialisà per l'integraziun, Uffizi da migraziun e da dretg civil dal Grischun
Valeria Ciocco, manadra dal program Sanadad psichica, Uffizi da sanadad
Corinne Grieder, collavuratura scientifica, Uffizi per la scola populara ed il sport
Beat Hatz, manader da project, manader dal sector spezial Famiglias,
uffants e giuvenils, Uffizi dal servetsch social dal Grischun
Martin Heim, commember da la suprastanza communal, vischnanca da Landquart
Renato Isepponi, commember da la suprastanza communal, vischnanca da Poschiavo
Silvia Maag, manadra Uffant Giuventetgna Famiglia, citad da Cuira
Nicole Merz, collavuratura scientifica, Uffizi per la scola populara ed il sport
Martin Müller, co-manader rom d'accent Vita publica e participaziun, Institut
per lavur sociala e spazis socials, Scola auta spezialisada da la Svizra Orientala
Nora Saratz Cazin, presidenta communal, vischnanca da Puntraschigna
Daniel Schmid, commember da la suprastanza communal, vischnanca da Tujetsch
prof. dr. Maren Zeller, manadra da project, docenta departament Lavur sociala,
Scola auta spezialisada da la Svizra Orientala

Accompagnament professional

Stefanie Mahrer, collavuratura scientifica, Uffizi dal servetsch social dal Grischun
Martina Nay, collavuratura scientifica, Uffizi dal servetsch social dal Grischun
Madlaina Niggli, collavuratura scientifica, Uffizi dal servetsch social dal Grischun

Moderaziun dals lavuratoris cun vischnancas grischunas

Stefan Tittmann, co-manader dal Center per vischnancas,
Scola auta spezialisada da la Svizra Orientala

Producziun dal video

Menno Labruyère, smartphone film productions

Autur ed autura

Martin Müller, co-manader rom d'accent Vita publica e participaziun, Institut
per lavur sociala e spazis socials, Scola auta spezialisada da la Svizra Orientala
prof. dr. Maren Zeller, manadra da project, docenta departament Lavur sociala,
Scola auta spezialisada da la Svizra Orientala

Lectorat

Heidi Leemann, TextKonzept

Layout ed elements creativs

Annatina Nay, Grafik Design
Nina Homberger, Foto Homberger
Canorta Sunnastrahl Arosa

Stamparia

communicaziun.ch, Die Manufaktur

strategia
promoziun tempriva
online

Uffizi dal servetsch social chantunal dal Grischun
Partiziun famiglias, uffants e giuvenils
Grabenstrasse 8
7001 Cuira

Tel +41 81 257 26 54
Fax +41 81 257 26 48

Ulteriurs exemplars da retrair tar kinderundjugendpolitik@soa.gr.ch

POLITICA D'UFFANTS E DA GIUVENILS
EN IL CHANTUN GRISCHUN